

Röntgen- ja isotooppitutkimukset sukukypsässä iässä olevalle

Sukukypsässä (12–50 v) iässä olevaa naista pidetään raskaana olevana, ellei raskauden mahdollisuutta voida sulkea pois. Raskauden selvitystä ei tarvitse tehdä etukäteen, kun lääketieteellinen altistus on perusteltu kiireellisenä potilaan hengen pelastamiseksi ([Säteilyturvakeskuksen määräys oikeutusarvioinnista ja säteilysuojelun optimoinnista lääketieteellisessä altistuksessa STUK S/4/2019](#)).

Lähetävä yksikkö

Lähetävän lääkärin tulee huomioida sukukypsässä iässä olevan naisen raskauden mahdollisuus ennen säteilytutkimuksen tilaamista ja kirjata tieto lähetetietoihin. Raskauden selvittäminen jaotellaan riskiperusteisesti kolmeen ryhmään:

1. Suurta altistusta aiheuttava tutkimus, hoito tai toimenpide

Isotooppitutkimusta ja -hoitoa tai tietokonetomografialla, läpivalaisulla tai angiografialla tehtävää vatsan tai lantion alueen röntgentutkimusta tai -toimenpidettä ei tehdä raskauden aikana ilman pakottavaa lääketieteellistä indikaatiota. Lähetävä lääkäri arvioi oikeutuksen yhdessä radiologin tai isotooppilääkärin kanssa. Säteilyannoksen arvioinnissa hyödynnetään tarpeen mukaan lääketieteellisen fysiikan asiantuntijaa (LFA).

Raskauden mahdollisuus suljetaan pois ennen tutkimuksen tai hoidon tilaamista. Asia on tarkistettava vielä tutkimuspäivänä (ensisijaisesti poliklinikalla/osastolla) viimeisten kuukautisten alkamispäivän mukaan seuraavasti (ns. 10 päivän sääntö):

- 1) Kuukautisten alkamispäivästä on alle 10 vrk: Tutkimus voidaan tehdä
- 2) Kuukautisten alkamispäivästä on yli 10 vrk:
 - a) Jos luotettava ehkäisy (E-pillerit, -rengas, -laastari tai -kapseli, -kierukka, sterilisaatio): tutkimus voidaan tehdä.
 - b) Jos ei luotettavaa ehkäisyä, mutta potilas osaa varmasti sulkea pois raskauden: tutkimus voidaan tehdä.
 - c) Jos ei luotettavaa ehkäisyä eikä potilas osaa varmasti sulkea pois raskautta: tutkimus siirretään myöhemmäksi tai kiireellisyyden mukaan tehdään lähetävän lääkärin ja isotooppilääkärin/radiologin harkinnan mukaan. Raskaustestiä ei voida pitää luotettavana loppukierron aikana.

- 3) Kuukautiset myöhässä tai epäsäännölliset, ei kuukautisia, menopaussi
- a) Jos ei luotettavaa ehkäisyä eikä potilas osaa varmasti sulkea pois raskautta, lähettävä yksikkö pyytää raskaustestin.
 - b) Jos potilas osaa varmasti sulkea pois raskauden: tutkimus voidaan suorittaa.

2. Sikiön kannalta merkityksetön altistus

Raskautta ei tarvitse selvittää ennen hampaiston, pään ja kaulan alueen tai raajojen lääketieteellistä altistusta aiheuttavaa röntgentutkimusta tai -toimenpidettä, kun säteilyä ei kohdisteta lähelle vatsaa tai lantiota.

3. Altistus, jota ei voida jättää huomioimatta ja joka vaatii säteilysuojelun optimointia

Muissa (kuin edellä mainittujen kohtien) tutkimuksissa, hoidoissa tai toimenpiteissä raskauden poissulkuun riittää, kun potilaalta kysytään, onko hän raskaana.

Tutkimuksen, hoidon tai toimenpiteen tekijä

Sukukypsässä iässä olevan naisen raskauden mahdollisuus tarkistetaan ennen säteilytutkimuksen aloittamista edellä kuvatun menettelyn mukaisesti muutoin paitsi, että raskauden mahdollisuus kysytään kaikilta fertiili-ikäisiltä naisilta (myös sikiön kannalta merkityksettömän altistuksen tutkimuksissa).

Kuvauksen suorittaja kirjaa tarkistuksen tuloksen radiologiseen tietojärjestelmään.

Säteilytutkimus raskaana olevalle

Raskaana olevan naisen vatsan ja/tai lantion alueelle kohdistuvat säteilytutkimukset ja isotooppitutkimukset pyritään ensisijaisesti korvaamaan ultraääni- tai magneettikuvauksella tai siirtämään synnytyksen jälkeen tehtäväksi. Mikäli tutkimusta ei voida korvata tai siirtää, suoritetaan säteilytutkimus mahdollisimman vähäisellä sikiön sädeannoksella. Kuvantamisyksikkö huolehtii tutkimuksen optimoinnista ja sen vuoksi lähetteen tietoihin on tarkasti kirjattava kuvauskohde ja mahdollisuus poiketa normaaliprotokollasta, esim. projektioiden määrästä.

Potilaan informoinnista vastaa ensisijaisesti lähetteen antava lääkäri tai hammaslääkäri tai viimeistään kuvantava yksikkö. Potilaalle kerrotaan tutkimuksen, toimenpiteen tai hoidon hyödyistä ja aiheutuvasta säteilyaltistuksesta ja mahdollisista haitoista, joita tutkimuksen tekemättä jättäminen aiheuttaa.

Sikiön arvioitu säteilyannos ja säteilyaltistuksen kannalta merkitykselliset tiedot tutkimuksesta, toimenpiteestä ja hoidoista on merkittävä potilasasiakirjoihin. Kirjauksen tekee LFA lisälausuntona. Tutkimuksen, hoidon tai toimenpiteen tekijä ilmoittaa tehdystä tutkimuksesta LFA:lle.